

SHAXS KAMOLOTI VA JAMIYAT TARAQQIYOTINING MUHIM OMILI

N.M.Qodirova

Andijon davlat chet tillari instituti

Nemis tili nazariyasi va amaliyoti kafedrasi dotsenti

O'rinboyeva Surayyo Dadajon qizi

Ingliz filologiyasi va tillarni o'qitish metodikasi fakulteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada muomala madaniyatining inson hayotidagi o'rni, uning ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishdagi ahamiyati, muomala madaniyatining pedagogik, psixologik va axloqiy jihatlari ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, bugungi globallashuv davrida yoshlar ongida yuksak muomala madaniyatini shakllantirish masalalari, oilaviy va ta'lim muassasalarining bu boradagi vazifalari ochib beriladi. Muomala madaniyatining jamiyat taraqqiyoti, milliy qadriyatlar va inson kamolotidagi o'rni ilmiy manbalar asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar: muomala madaniyati, muloqot, axloq, kommunikativ kompetensiya, nutq madaniyati, ma'naviyat, tarbiya, ijtimoiy munosabatlar.

Annotation: This article analyzes the role of communication culture in human life, its importance in shaping social relations, and the pedagogical, psychological, and ethical aspects of communication culture on a scientific and theoretical basis. Furthermore, the article highlights the issues of developing a high level of communication culture among young people in the era of globalization, as well as the responsibilities of families and educational institutions in this process. The significance of communication culture in social development, national values, and personal maturity is explained based on scientific sources.

Keywords: communication culture, communication, ethics, communicative competence, speech culture, spirituality, upbringing, social relations.

Kirish

Jamiyat taraqqiyoti insonlarning o'zaro munosabatlari va muloqot madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. Inson hayotining barcha jabhalarida muomala madaniyati muhim o'rin tutadi. Chunki inson o'zining fikri, dunyoqarashi, ma'naviy saviyasi va axloqiy fazilatlarini aynan muloqot jarayonida namoyon etadi. Shu bois bugungi kunda muomala madaniyati masalasi nafaqat pedagogika va psixologiya, balki falsafa, sotsiologiya hamda tilshunoslik fanlarining ham dolzarb tadqiqot obyektiga aylangan.

Muomala madaniyati - bu insonning boshqalar bilan o'zaro muloqot qilish jarayonida odob-axloq me'yorlariga amal qilishi, hurmat, samimiylilik, bag'rikenglik va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda fikr almashishidir. Sharq mutafakkirlari, xususan Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy kabi allomalar o'z asarlarida insoniy munosabatlar va go'zal muomala masalalariga alohida e'tibor qaratganlar.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda insonlarning virtual muloqoti kengayib, muomala madaniyatiga bo'lgan ehtiyoj yanada ortmoqda.

Ayniqsa yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muomala madaniyatining ahamiyati nihoyatda katta hisoblanadi.

Muomala madaniyatining mohiyati va ilmiy-nazariy asoslari

Muomala madaniyati tushunchasi keng qamrovli bo'lib, u insonning nutqi, xulq-atvori, hissiyoti va boshqalar bilan munosabatidagi axloqiy me'yorlarni o'z ichiga oladi. Psixologik nuqtai nazardan muomala insonning ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish vositasi hisoblanadi. Inson jamiyatdan tashqarida yashay olmaydi va o'z fikrini boshqalarga yetkazish orqali ijtimoiy munosabatlarni shakllantiradi.

Pedagog olimlarning ta'kidlashicha, muomala madaniyati shaxsning ma'naviy yetukligini ifodalovchi muhim mezonlardan biridir. Muomala jarayonida insonning tarbiyasi, dunyoqarashi va ichki madaniyati namoyon bo'ladi. Ayniqsa pedagogik faoliyatda o'qituvchining muomala madaniyati ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Muomala madaniyati quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. **Nutq madaniyati** - fikrni aniq, ravon va adabiy til me'yorlariga amal qilgan holda bayon etish;
2. **Axloqiy madaniyat** - insoniylik, hurmat va odob tamoyillariga rioya qilish;
3. **Psixologik madaniyat** - suhbatdoshning ruhiy holatini tushunish va unga mos munosabat bildirish;
4. **Estetik madaniyat** - muomala jarayonida tashqi ko'rinish, xatti-harakat va muhitga e'tibor qaratish.

Muomala madaniyati jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi omillardan biri hamdir. Chunki o'zaro hurmat va madaniyatga asoslangan jamiyatda nizolar kamayadi, hamkorlik va birdamlik kuchayadi.

Sharq mutafakkirlari ta'limotida muomala madaniyati

Sharq mutafakkirlari inson kamolotida muomala va odob masalasiga katta ahamiyat berganlar. Abu Nasr Forobiy "Fozil odamlar shahri" asarida insonlarning o'zaro hamkorligi va go'zal munosabatlari jamiyat taraqqiyotining muhim sharti ekanligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, inson faqat boshqalar bilan muloqot qilish orqali komillikka erishadi.

Abu Ali ibn Sino esa inson tarbiyasida mehribonlik, samimiylik va shirinsuxanlikning muhimligini qayd etgan. Ibn Sino bolalar tarbiyasida qo'pol muomala salbiy oqibatlariga olib kelishini, muloyim va oqilona munosabat esa yaxshi natija berishini ta'kidlagan.

Alisher Navoiy asarlarida ham muomala odobi alohida o'rin egallaydi. Shoir "Mahbub ul-qulub" asarida insonning til odobi va muomala madaniyatini uning eng yuksak fazilatlaridan biri sifatida baholaydi. Navoiyning fikricha, yaxshi so'z inson qalbini zabt etadi, yomon so'z esa insonlar o'rtasida adovat uyg'otadi.

Sharq pedagogikasida "Yaxshi muomala - inson ziynati" degan g'oya ustuvor bo'lib kelgan. Bu qarashlar bugungi zamonaviy ta'lim tizimida ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Muomala madaniyatining shaxs kamolotidagi o'rni

Muomala madaniyati shaxsning intellektual va ma'naviy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Insonning bilim darajasi qanchalik yuqori bo'lmasin, agar unda muomala madaniyati yetarli shakllanmagan bo'lsa, u jamiyatda ijobiy mavqega ega bo'la olmaydi.

Muomala madaniyatiga ega bo'lgan shaxs quyidagi fazilatlari bilan ajralib turadi:

- boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lish;
- tinglash madaniyatiga rioya qilish;
- nizoli vaziyatlarda sabr-toqatli bo'lish;
- o'z fikrini muloyim va asosli bayon etish;
- bag'rikenglik va hamjihatlikni qadrlash.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, insonning kommunikativ kompetensiyasi uning kasbiy muvaffaqiyatiga ham bevosita ta'sir qiladi. Ayniqsa rahbarlik faoliyati, pedagogika, tibbiyot va xizmat ko'rsatish sohalarida muomala madaniyati muhim professional ko'nikma hisoblanadi.

Shuningdek, oiladagi sog'lom muhit ham ko'p jihatdan muomala madaniyatiga bog'liqdir. Ota-onaning farzand bilan muloyim va samimiy muloqoti bolada o'ziga ishonch, mehr-oqibat va ijtimoiy faollikni shakllantiradi.

Yoshlar tarbiyasida muomala madaniyatini shakllantirish masalalari

Bugungi kunda yoshlar tarbiyasida muomala madaniyatini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi yoshlarning muloqot uslubiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Virtual muloqotning haddan tashqari ko'payishi ayrim hollarda jonli muloqot madaniyatining susayishiga olib kelmoqda.

Ta'lim muassasalarida muomala madaniyatini shakllantirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

- nutq madaniyatini rivojlantirish;
- milliy qadriyatlar asosida tarbiya berish;
- jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish;
- konfliktologik bilimlarni o'rgatish;
- etik va estetik tarbiyaga e'tibor qaratish.

O'qituvchining shaxsiy namunasi yoshlar tarbiyasida muhim ahamiyatga ega. Pedagogning nutqi, muomalasi va odobi o'quvchilar uchun bevosita tarbiya vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, oilada farzandlarga "kattaga hurmat, kichikka izzat" tamoyili asosida tarbiya berish milliy muomala madaniyatining shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy jamiyatda muomala madaniyatining ahamiyati

Globallashuv sharoitida turli millat va madaniyat vakillari bilan muloqot qilish ehtiyoji ortib bormoqda. Shu sababli kommunikativ madaniyat xalqaro hamkorlikning muhim shartlaridan biriga aylanmoqda.

Bugungi zamonaviy korporativ muhitda ham muomala madaniyati tashkilot muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Xodimlar o'rtasidagi sog'lom psixologik muhit mehnat unumdorligini oshiradi va jamoada hamjihatlikni ta'minlaydi.

Shuningdek, davlat boshqaruvi tizimida aholiga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda ham muomala madaniyatining o'rni katta. Fuqarolar bilan xushmuomala va samimiy munosabat davlat organlariga nisbatan ishonchni mustahkamlaydi.

Axborot texnologiyalari rivojlangan bugungi davrda "internet etikasi" tushunchasi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda madaniyatli muloqot qilish, yolg'on axborot tarqatmaslik, boshqalarning sha'ni va qadr-qimmatiga hurmat bilan qarash zamonaviy muomala madaniyatining ajralmas qismidir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, muomala madaniyati inson ma'naviy kamolotining muhim ko'rsatkichi bo'lib, jamiyat taraqqiyoti va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Go'zal muomala insonlar o'rtasidagi mehr-oqibatni mustahkamlaydi, hamkorlik va o'zaro ishonchni kuchaytiradi.

Sharq mutafakkirlarining boy ma'naviy merosi muomala madaniyatini shakllantirishda muhim ilmiy va axloqiy manba bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashda muomala madaniyatini rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Shu bois ta'lim tizimi, oila va jamiyat hamkorligida yoshlarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, nutq va muomala madaniyatini yuksaltirish bugungi kunning muhim talablaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2016.
3. Ibn Sino A.A. Axloq haqida risolalar. – Toshkent: Fan, 2018.
4. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2020.
5. Musurmonova O. O'quvchi ma'naviyatini shakllantirish. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
6. G'oziyev E. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
7. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
8. Mahmudov N. Til va nutq madaniyati. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.